

GÜZEL SANAT VE TOPLUM

"Sanatsız kalan bir toplumun

hayat damarlarından bir kopmuş demektir. "

M.Kemal ATATÜRK

Doç. Ahmet ATAN*

Toplumları "Güzel'e ve Güzel Sanatlara " zorlayan pek çok nedenler vardır. Yalnız bu tek başına ekonomik faktörle açıklanamaz. Ekonomi, bilim, felsefe, politika gibi disiplinler önemli birer faktördürler ama yaşamın sadece birer bölümleridir. Sağlıktan sanata, ekonomiden eğitime hemen her alan Güzel'den payını almalıdır.

Sanatın, kendinden kaynaklanan özel niteliğinden dolayı, toplumun sosyal değişim ve gelişim sürecinde sanat, diğer tüm atılımlardan daha önce etkileşime uğradığı gözlenmektedir. Tarih boyunca Güzel ve Güzel Sanatlar'ın toplum içerisinde özel bir yeri olmuş, bir anlamda sosyal gelişimin ya da değişimin aynası olmuştur. Toplumsal gelişimin boyutu ile Güzel'e olan gereksinim arasında doğal bir uyum vardır.

Yaklaşık 5000 yıllık tarihimiz, Güzel Sanatlarda uzun bir geçmişe sahip olduğumuzun göstergesi olarak kabul edilebilir. Türk Milleti olarak bilinen savaşçılığımız ve barışçılığımız yanında diğer bir karakter özelliğimiz de "Sanatçı bir Millet" olmamızdır. Atalarımızın, giyim-kuşamlarından barınaklarına, av ve ev aletlerinden silah kabzalarına varıncaya kadar gösterdikleri sanatkarane yaratıcılık 20. yüzyıl sanatlarına dahi kaynak olmaktadır. Muharebe meydanlarındaki cengaverliğimiz, Lale-gül bahçelerinde hissiyatlı bir bahçivanlığa dönüşürken bu durum Türk Milleti olarak sanatçı karakter yapımızı ortaya koymaktadır.

Batılı Türkoloji uzmanı Lord Kinros diyor ki: " 17. yüzyılda Türklerin bir süre savaşı bırakıp bahçeleri ile uğraştığı günlerde Avrupa ilk defa Lale'yi tanıdı". Aynı şekilde Lord Kinros başka bir tespitinde görüşünü şöyle ifade ediyor:" Zevk sahibi olduğu kadar savaşçı bir insan da olan Türk erkeği süslü silahlar kullanmış ve gümüş işlemeciliğini bir büyük sanat haline getirmiştir. Lord Kinros'un bu görüşüne göre demek ki Türk Milleti çelik yumağa sarılı kadife gibidir.

Sanatçı ruh, Türk Milleti'nin karakter yapısında var olan belirgin özelliklerindedir. Tarihi gelişim sürecinde Türk Milleti'nin içinde bir potansiyel güç olarak duran sanat faaliyetlerinin baba'nın oğul'u, dede'nin torunu yetiştirmesiyle, yaygın sanat eğitimi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu usta çırak sanat eğitimi yıllar sonra yapılacak olan üniversitelerdeki Güzel Sanatlar Fakülteleri ve Bölümlerinin kuruluşuna öncülük ediyordu.

Toplumların siyasal, sosyal ve kültürel varlıklarının deposu tarihtir. Ancak, kültür varlıklarının iki deposu veya iki şahidi vardır. Bu iki şahidin birisi gelenek,

*Diçle üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü. Diyarbakır-TÜRKİYE

ötekisi ise sanat eserleridir. Bu topraklar üzerinde Türk uygarlığının şahitleri yok olursa, Türk Milleti'nin var oluşunun ve büyük bir medeniyete sahip olduğunun ispatlanması güç olur. Türkiye Cumhuriyeti'nin çocukları; şanlı bir imparatorluğun torunları ise, bu şanlı bir kültür varlığının sahipleri olduğunun göstergesidir. Ancak 1919 yılından başlayarak Anadolu büyük bir değişim hamlesi içine girmiştir. Bunu gören Türk ressam, mimar ve heykeltıraşları, Milli Mücadeleyi destekleyen bir birlik anlayışıyla, toplumsal değişim ve gelişim sürecine olumlu katkılarda bulunmuşlardır.

Anadolu Türkiye Cumhuriyeti'nin öz topraklarıdır. Bunun en kesin kanıtları Türk Kültür ve sanat eserleridir. Yüzyıllardır kan ve gözyaşı ile kurulan, korunan ve kollanan bu vatan toprakları, analarımızın, bacılarımızın el emeği göz nuru halı, kilim, yazma ve daha nice el işi işlemleri ile, en güzel şekilde süslenmiştir. Bu özelliği ile Anadolu'nun kendine has bir kültürü, bir sanatı olduğunu biliyoruz. Ancak Türk toplumunun yüksek bir kültür ve sanat seviyesinde bulunduğunu, yeterince hem kendi toplumumuza hem de dünyaya tanıtmak gibi bir görev üzerimize düşmektedir.

Özellikle Türkiye'de cumhuriyetin ilanından sonra, Türk Toplumunu arasında Güzel Sanatların yeri ve öneminin vurgulanması için, Devlet yönetimi özel bir gayret göstermiştir. O zamanlar ki; devletin başında Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk bulunuyordu.

Dünya tarihini gözümüzün önüne getirirsek, gelmiş geçmiş büyük insanların her biri yalnız büyük asker, büyük devlet adamı, büyük ilim adamı ve büyük sanatçı olmuştur. Toplumlarına, bilim kültür ve sanat dünyasına böylece hizmet ederek göçüp gitmişlerdir. Her biri bugün saygı ve sevgi ile anılmaktadır. Ancak, bu güne kadar hiç biri Atatürk gibi, mensubu olduğu milleti esir olmaktan ve onun vatanını düşman istilasından kurtarıp, onu çağdaş bir millet düzeyine yükseltmek, onu diline, tarihine, sanatına kadar düzene koymak hareketlerine girişerek başarılı olmamıştır. Bunu ancak Türk Milleti'nin içinden çıkan dehaler zincirinin son halkalarından biri olan Atatürk yapabiliirdi. Atatürk engin kültürlü bir devlet adamı, Özgür düşünceli bir eğitimci, halkını aydınlatmayı görev edinmiş bir hatip ve gerçek anlamda bir halk öğretmeni aşamasına erişmiş, bütün olanaklarını halkına, gençliğe, vatanına adanmış saygın ve seçkin bir öncü Türk vatandaşı idi.

Atatürk'ün toplumu aydınlatma faaliyetleri doğrultusunda, Türk toplumu ve aydınları arasında "Türk Sanatı" görüşü hakim olmaya başlamıştı. Hatta bu isim altında Sanatçı-yazar Celal Esat Arseven tarafından 305 sahifelik bir kitap yazılmış ve yayınlanmıştır. Bu eserin hazırlanış tarihine bakılırsa; 1934 ile 1935 yılları arasında olmalıdır ki, Atatürk'ün Türk Kültür tarih ve sanatını araştırma faaliyetlerinin yoğun olduğu bir döneme rastlar. Zaten Türk toplumunu bilinçlendirme adına yürütülen faaliyetlere bakılırsa, Atatürk'ün bu faaliyetleri belli bir sistem içinde tasarlayıp uyguladıkları görülür. Atatürk'ün bu politik uygulamasını üç aşamada incelemek mümkündür. Bu hareketlerin birincisi, tanıtıcı, ikincisi teşvik edici ve güven verici, üçüncüsü de Türk Plastik Sanat Eğitimi Kurumlarını oluşturmak olmuştur.

Toplum olarak, güzel sanatlar olmadan da yaşayabiliriz. Fakat, o zaman; ruhumuz, iç dünyamız boş kalır; bir çöle benzemiş olur; bizler, barbarlaşırız ve o zaman da, belli bir uygarlığımız olduğu için, “**uygar barbarlar düzeyine düşeriz !**” Güzel sanatlardan yoksun olan insanların hayatları da bir çok nimetlerden yoksun kalır; o kadar fakirleşir ve bir anlamda bitkisel hayata girerler.

Güzel sanatlar; Toplum bireyleri olan insanlarda güzelliğe, güzele ve mükemmele karşı şiddetli bir istek, bir susamışlık duygusu uyandırır. Güzel sanatlar; hayatı anlamlandırır ve sevdiren. Güzel sanatlar insanların ruhlarını yükselterek onları erdemli hale getirir; yüksek ve derin düşüncelerle olgunlaştırır, Güzel sanatlar insanların duygularını inceltir davranışlarını nazikleştirir ve güzel yaşamının yollarını gösterir. Denilebilir ki; Güzel sanatlardan yoksun insanlar veya toplumlar aynı zamanda temiz ve asil duygulardan da yoksundurlar. Ancak Güzel sanatlar, toplumları; yüksek bir kültür düzeyine erdirtir.

İnsanların en büyük görevlerinden biri dünyayı güzelleştirmektir. Çünkü Dünya'yı ve daha geniş anlamda evreni kurtaracak ve kollayacak güzelliştir. İyiliğin, doğruluğun, yararın, erdemin güzellikten ayrılmaz bir nitelik olduğu kabul edilirse; Güzellik bir güneş gibi yeryüzündeki her şeyi aydınlatmalıdır. Bilimin, felsefenin, politikanın daha geniş anlamda toplumsal hayatı ilgilendiren tüm alanların iyi, güzel ve mükemmel olmasını istemektedir. Güzellik yalnız, Leonardo'nun fırçasından değil; Hattat Hamit'in Kaleminden, Suna Kan'ın veya İdil Biret'in parmaklarından da dökülüp akmalıdır. Güzellik; demircinin çekicinden akmalı, ayakkabı boyacısının fırçasında, simitçinin tablasında da görünmelidir. **Dünyada her şey ve herkes güzel olmalıdır.** Şehir merkezlerinde yol kavşaklarına dikilmiş heykellerden tutunuz da, kaldırım taşlarından caddedeki gece lambalarına kadar her şey güzel olmalıdır. Ya toplum, ya insanlar!... Evet insanlar da, aileler de, ailelerin yaşayışları ve toplumun yaşayışı da; Milletlerin ve devletlerin, sosyal düzeni sağlayan polislerin de işleri güzel olmalıdır. Türkiye'mizin çiftçilerinin çalışmaları da, yaşantıları da güzel olmalıdır. Millet vekili mecliste güzel kanun hazırlamalı, Öğretmen okulda güzel öğretmeli, subay kışlada güzel eğitim vermeli, İşçi fabrikada güzel iş yapmalı, harcadıkları emekler de güzel; ruhları doyurucu ve kandırıcı olmalıdır.

Güneş; kocaman bir elmas küre parıltısı ile dünyanın her yerinde bataklığa da, saraylara da ışığını, ziyasını gönderir. Demez ki; ben bu bataklığa ışığımı göndermem. Ama işin güzel tarafı; Güneş küre ışığını bataklığa gönderirken onun büyüklüğünden ve onurundan bir şey kaybolmadığı gibi, sarayın penceresinden de girmesi ile fazladan bir onur kazanmaz. Zaten aydınlığın merkezi kendisidir. İşte Güneş, demet demet, salkım salkım ışınlarını yeryüzünün her tarafına yayarak doğayı ve insanları aydınlatıyor, ısıtıyor ve yaşatıyorsa; güzellik de onun gibi; insanların ruhlarına dolmalı, insanların ruhlarını ısıtmalı, zihinlerini aydınlatıp parlatmalı; her yerde her işde insanların temiz, kusursuz olmalarına, dürüst, neşeli ve sağlıklı yaşamalarına yardım etmelidir. Ve böylece; her insanın bakışlarından, söylediği sözlerden, yaptığı her hareketten ve yüzünde beliren çizgilerle kıvrımların her birinden... insanların düşüncelerinden,

olgun, kusursuz ve mükemmel olması; kasıtlı sapmalar ve duraklamalar yapmadan işlemesi; insanların ruhlarını ve vicdanlarını huzura kavuşturan sevimli, kandırıcı bir inanç kaynağı nitelikleri içinde varlığını sürdürmesi lazımdır. Çünkü yalnız güzellik bilime de, felsefeye de, politikaya da; amaçlarına uygun alanlarda kalmayı; bu amaçlara uygun etkinliklerde bulunmayı sağlayacaktır.

Güzellik'e dayalı incelik, nazıklık ve zarafet; insanlara, muhtaç oldukları düzeni de sağlayacak; dünyayı kötülüklerden ve çirkinliklerden kurtaracak; hayatı hayat ile hayatlandırarak, insana rahatlık ve mutluluk getirecek en güçlü şarj kaynaklarından biridir.

Şimdiye kullandığımız güzellik kavramı ile biz; pek çok insanın sık sık , her yerde, hemen her konuda ve gelişigüzel bir umursamazlıkla kullanarak gerçek anlamını bozdukları ve sakatladıkları güzellik sözlerini, aynı umursamazlık ve belirsizlik içinde tekrarlamıyoruz. Biz bu kavramı; hem çok geniş anlam ve kapsamları içinde ve hem de; her şeyi, her hal ve işlemleri sarıp kuşatan, her iş ve davranışın yalnız dışında kalmayıp içine ve özüne kadar süzülen; insanların ruhlarına, düşüncelerine, duygularına varıncaya kadar, çok yaygın alanlar içinde değerlendiriyoruz; insanların tensel ve tinsel bütün işlerine düzen verecek çok kudretli ve sınırları dikkatle ölçülmüş "yapıcı ve yaratıcı bir güç" karşılığı olarak kullanıyoruz. Böyle olduğu ve böyle düşünülmesi gerektiği halde, toplumun büyük bir kesimi güzellik kavramını, adeta Nasrettin Hoca'nın kuşuna çevirmişlerdir. Kuyrukları kesilmiş, kanatları yolunmuş, her tarafı kana bulanmış bir acayip kuşa benzetmişler; bu güzel sözlerin doğal ve normal anlamlarını yağma etmişlerdir.

Biz insanlar; evlerimizin kapılarını, çalışma odalarımızın, okullarımızın, sosyal kurumlarımızın ve Devlet kuruluşlarının kapılarını; güzelliklere karşı- hiçbir aralık bırakmamacasına, sıkı sıkıya kapamışız. Ve hala da kapamağa devam ediyoruz. Hatta bizler; güzelliği ve güzel sanatlar alanlarındaki yaratıcılığı bir cennet kuşu gibi önce bir altın kafese kapatmış ve kapalı mekanlara hapsedmişiz. Ve toplum olarak bizler; güzel sanatları da, güzelliğe ve güzel sanatlara hizmet edenlerin eserlerini de göz önünden kaldırıp onları yalnız Sanat Müzelerine, yalnız Güzel Sanatlar Fakültelerinin salonlarına, tiyatro binaları salonlarının duvarlarına; şairlerin, yazarların çalışma odalarına; heykellerin tunçlarına ve mermerlerine, tabloların tuvallerine, sarayların ve yüzlerce sanatkarane yapılmış binaların duvarlarına aktarmakla yetinmiş ve oralara hapsedmişiz!

Güzellik ve Güzel sanat eserleri; kaderin çok seyrek ellerinden tuttuğu paralı, bol şanslı ve imtiyazlı kimselerin kendi odalarına kapattıkları, yalnız kendilerine özgü, göz kamaştırıcı ve büyüleyici güzellikleri olan kristal avizeler değildir. Güzellik ve Güzel Sanat eserleri herkesi her yerde : Dağların tepelerinde, yürüdüğümüz sokaklarda, demirci dükkanlarının kapıları üzerinde, han'ların saçaklarında da görünmeli ve ışınları her yöne saçılan güneş gibi, her yeri ve her şeyi aydınlatmalıdır. Güzel Sanatlar ve güzellik; bayram günleri ve törenlerde giyilen "bayramlık kıyafetler" değildir. Güzellik ve güzel sanat eserleri; günlük kıyafetler gibi, her gün giyilen iş elbiseleri olmalıdır.

Güzellik ve güzel sanat eserleri, birer konfor, birer süs ve güzel birer süsleme aracı veya parlak taşlarla mücevherlerden yapılarak "hayatın boynuna" takılmış birer kolye de değildir. Güzellik ve güzel sanatlar, hayatta her gün kullanılacak hava, su ve ekmek gibi; en gerekli, hayati önem taşıyan birer "ihtiyaç"tır. Bunlar; hayat binamızı yapmada kullanılacak çimento, kum, çakıl, kireç.. gibi, en önemli harç malzemesi olmalıdırlar. Hatta, bunlar; Güzel sanat eserlerindeki güzellik, daha önemli iş görmeli; hayat binamızın yapıcıları, baş mimarları ve bütün etkinliklerimizin düzenleyici güçleri ve elemanları olmalıdırlar.³

İnsan sanatçıdır, Resim çizdiği, roman yazdığı için değil... Kalbi olduğu için, ruhunda sabır, şefkat ve fedakarlık olduğu için.. Konuşmak bir sanattır.. Dinlemek bir sanattır... Öğretmenlik bir sanattır... sözün özü zoru başarmak bir sanattır... Sadece eli ile çalışana amele derler. El'i ve aklı ile çalışana usta derler.. El'i, aklı ve kalbi ile çalışana da sanatçı derler. Kısacası dünyanın güzelleşmesine, evrenin kurtarılmasına katkıda bulunan herkes sanatçıdır.

³ a.g.e..s.4